

Komvux – en utbildning för framtiden?

I nr 25 av Skolvärlden tar lokalavdelningen av LR, komvux II i Malmö, upp de problem som förslaget om etappsystem kan komma att innebära för komvux' gymnasiekurser. Nils Wallmark svarar i samma nummer.

Här följer en replik på Wallmarks svar från komvux II, Malmö, ytterligare ett inlägg i frågan samt ett nytt svar av Nils Wallmark.

1. Replik:

□□ Svaren på våra frågor måste tolkas så att Sven Wallmark och därmed LR stöder förslaget om införande av en ny gymnasieskola för komvux. Det innebär bl a att linjesystemet slopas och att ett system där varje ämne byggs upp i etapper konstrueras.

De fördelar som förslaget sägs medföra kan sammanfattas så här:

1. Kursdeltagaren tas in där han eller hon har förutsättningar att följa undervisningen, och kursdeltagaren kan sluta när utbildningsbehovet tillgodosatts. Kursdeltagaren behöver inte från början bestämma omfattningen av studierna i ett ämne.

2. Etappsystemet gör det lättare för framförallt småkommuner att få underlag att starta en kurs i ett ämne.

Men dessa fördelar kan uppnås även inom det nuvarande "linjesystemets" ramar:

1. En kursdeltagare, som t ex har årskursbetyg från ett ämne i ungdomsgymnasiet, kan hoppa in i en pågående komvuxkurs. En kursdeltagare, som t ex läst en av tre terminer matematik på E-S-linjen i komvux, kan "hoppa av" och efter eventuellt kompletterande prov få slutbetyg på So-Ek-linjens matematikkurs. Några så kallade återvändsgränder behöver således inte finnas i "linjesystemet".

2. I mindre kommuner där elevunderlaget inte räcker till för att starta kurser i ett ämne på de olika linjerna kan samläsning organiseras. Detta ställer speciella krav på lärare och kursdeltagare, men eftersom antalet elever i kurserna är litet går samläsning att genomföra.

Däremot har etappsystemet flera nackdelar, vilka vi måste få upprepa:

I ämnena som t ex engelska och matematik, etapp 2, skall kursdeltagare med vitt skilda förutsättningar och studiemål alla samlas i en enda kurs. Denna kurs skall genomföras med avsevärt reducerat timtal i förhållande till jämförbara kurser i ungdomsgymnasiet och med högre delningstal, dvs med fler elever i klassrummet.

Är det verkligen LR:s uppfattning att denna organisation av komvux-gymnasiekurser ger en utbildningskvalitet som är likvärdig ungdomsgymnasiets?

Kan en lärare i en sådan kurs, med kanske 35 kursdeltagare, klara av att tillgodose varje kursdeltagares behov med den stora spridning vad gäller förkunskaper och studiebehov som kom-

debatten

mer att finnas i klassen?

Betygsdebatten rasar – så även inom komvux! Så länge komvux har samma betygssystem som ungdomsskolan, blir utbildningarna jämförbara. Flera lärare undervisar ju både inom komvux och ungdomsskolan och har möjlighet att göra direkta jämförelser. Detta är en garanti för att betygen sätts efter likvärdiga prestationer. Men om komvux blir en ny skolform där kursplanerna inte blir jämförbara med ungdomsskolans och där betygssättningen skall ske med komvux som egen referensgrupp, kommer självfallet kvaliteten på utbildningen att värderas annorlunda! Det är ju inte bara vid ansökan till högskolan som de vuxenstuderande behöver ett komvuxbetyg utan också för tillträde till arbetsmarknaden. Vilket värde kommer en privat arbetsgivare att tillmätta ett "komvuxbetyg" i framtiden?

Är det i dag motiverat att införa en helt ny skolform i Sverige? Frågan ställs med anledning av att LR i sitt remissvar avvisar gymnasieutredningens förslag till ny (ungdoms-gymnasieskola) i Sverige. Grundtankarna i förslaget är att linjesystemet slopas och att studieprogram införs där eleven själv efter vissa principer kan välja vilka ämnen som skall ingå i avgångsbetyget.

Grundtankarna i komvuxutredningens förslag till ny gymnasieskola för komvux är precis de samma! Därför konstaterar vi med stor förvåning att LR stöder det ena förslaget men avvisar det andra! Bör inte en reform av ungdomsgymnasiet vara samordnad med en reform av komvux-gymnasiet?

I remissvaret till gymnasieutredningens förslag argumenterar LR för förändringar inom det nuvarande systemet i stället för en genomgripande gymnasiereform med slopande av linjesystemet. Som ett exempel på sådana förändringar nämns (s 46) "...utökad samverkan mellan gymnasieskola och komvux". Hur skall en sådan samverkan gå till om man gör om komvux till en helt ny skolform där kurser och avgångsbetyg saknar jämförbarhet med ungdomsgymnasiet?

Vi säger "ja" till vuxenanpassning av kursplanen och det pedagogiska arbetet men "nej" till införandet av en helt ny skolform inom komvux som inte är jämförbar med ungdomsskolan.

Lokalavdelningen av LR
komvux II, Malmö
Styrelsen

2.

□□ Vi vid LR:s lokalavdelning vid komvux i Östersund vill ansluta oss till debatten, som startade i och med inlägget i Skolvärlden nr 25/82 av Malmös lokalavdelning, komvux II.

De frågor som komvuxlärarna i Malmö tar upp i sin skrivelse har också diskuterats hos oss. Vi har samma farhågor som de och vi anser inte att Nils Wallmark ger tillfredsställande svar på deras frågor.

Vi anser att etappsystemet inte är genomarbetat och genomtänkt, vilket bl a bevisas av de nödortfoga och ofullständiga kursplanerna. Man har inte gett sig tid till att invänta vare sig en utvärdering av etappsystemets försöksverksamhet eller komvuxutredningen. Etapp I är för övrigt fortfarande inte genomförd, då det ännu saknas läromedel, direktiv för betygssättning och annat kommentarmaterial. Tidsplanen för genomförandet var under all kritik. Ett så hastigt genomförande av etapp II-IV som redan läsåret 82/83 verkar ännu mer orimligt än genomförandet av etapp I, eftersom kursplanerna i de flesta ämnen ännu ej är fastställda och inte ens finns som förslag, behörigheten till högskolan och annan eftergymnasial utbildning inte är klarlagd och varken tid eller resurser är avsatta. Dessutom är intagningsystemet till etapperna oklart, och det är ännu sämre ställt med läromedel, betygssystem och direktiv för betygssättning än i etapp I. Man måste också, som Malmös komvuxlärare påpekar, ta hänsyn till att slutrapporten från SÖ:s försökskommuner uttrycker tveksamhet.

Etappsystemet slår ut de svaga

En mycket betydelsefull fråga som både vi och våra elever uppmärksammat är vad det nya etappsystemet kommer att innebära för svaga elever. Vi tror att etappsystemet kommer att innebära större grupper och ofta olika grupper i olika ämnen och att detta kommer att slå ut svaga elever. Många av dessa elever är socialt beroende av små och fasta grupper, och de behöver dessutom kamraternas stöd för att klara av att gå i skolan. Läroplanen föreskriver mycket noggrant hänsyn till "prioriterade grupper", men en otrolig paradox är att ingenting skrivs om det praktiska utförandet, t ex mindre grupper, speciallärartjänster.

Att som Nils Wallmark refererar till schablonen är ett alltför lättvindigt sätt att komma undan problemet. Man bortser helt från skolans sociala roll. Dessutom har inga förändringar gjorts angående schablonen, dvs den skall fortfarande läggas som övertid och får inte användas för fasta speciallärartjänster eller andra tjänster. Om eleverna får någon stödundervisning, är m a o helt beroende på om lärarna orkar med övertid.

Hur kan Nils Wallmark förenkla problemen för de svaga eleverna till en fråga om några extra stödtimmar ur schablonen? Varför har man inte i utredningen försökt förändra förordningen om hur schablonen får användas?

Vi kan också ta ett annat exempel ur läroplanen för etapp I. Demokrati och planering får där stort utrymme, vilket vi anser bra, men detta är tänkt att ge-

nomföras inom det redan knappa timtalet, varför både kunskap och demokrati bagatelliseras. Efter att ha läst igenom komvuxutredningen finner vi följande ständigt återkommande ord ytterst beklämmande: "...eftersom vi inte får föreslå något som innebär ökad kostnad..."

Vi är precis som komvuxlärarna i Malmö oroliga för att den nya läroplanen kommer att innebära en försämring av våra elevers kunskaper. Det låga timtal för komvux som fortfarande hänger med sedan 60-talet baserar sig på en helt annan elevkategori än den vi har i dag. Många elever i dag har inte sådana erfarenheter som skulle kunna ersätta kunskaper från skolan. Det fåtal timmar som man tilldelas räcker bara till för att ge grundläggande kunskaper och färdigheter. Någon fördjupning hinner man inte med. En nedskärning av grunddelarna till 2/3 måste med nödvändighet innebära en kvalitetsförsämring!

Har komvuxutredningen tagit hänsyn till det förändrade elevunderlaget när man diskuterade/diskuterar kunskaper, erfarenheter och kvalitet?

Tjänsteunderlaget påverkas

Det påstås också i Nils Wallmarks svar att etappsystemet inte påverkar lärarnas tjänsteunderlag. I vår kommun tror vi att etappsystemet kommer att inverka på tjänsteunderlaget och som belägg för det kan vi ta följande exempel: I dag kan vi starta fyra gymnasiekurser (olika linjer), och för detta behöver vi minst 48 elever sammanlagt men för att starta fyra etapp II-utbildningar krävs 106 elever.

Vi vill veta om SACO gjort några undersökningar som styrker Nils Wallmarks påstående om tjänsteunderlaget? I så fall önskar vi en redovisning av detta.

I en fråga som också kan vara av betydelse för etappsystemet är våra erfarenheter helt andra än Nils Wallmarks. Han säger: "Inom komvux studerar merparten av de vuxna något eller några ämnen eller någon yrkesinriktad kurs. Målet att nå ett avgångsbetyg som ger allmän behörighet för högskolestudier gäller endast en mindre del..."

På vad grundar sig detta påstående?

Slutligen vill vi övergå till ett helt annat problem med etappsystemet, nämligen tidsplanen för genomförandet av etapp II-IV. Vi anser att vi inte vill gissa oss till dessa etappers innehåll och stressa fram ett nödortfoga genomförande till kommande läsår.

Finns det flera som liksom vi anser detta ohållbart? Är vi ensamma i landet om att känna så här?

Skriv i Skolvärlden! Skriv till regeringen! Hör av er till massmedierna! Komvuxlärarna måste börja göra sig hörda. Vi har varit tysta och snälla alldeles för länge.

Vi kräver att LR arbetar för att skolenheterna själva får bestämma om genomförandet av etapp II-IV skall göras till läsåret 83/84 eller till 84/85.

För komvuxlärarna i Östersunds LR:
ULLA LUNDBERG
Ordförande
INGEGERD BÄCKSTRÖM
Skyddsombud

Svar:

□□ Emedan inläggen till en del utgår från missuppfattningar av komvux som skolform och innebörden av utredningens förslag, går jag inte närmare in i en detaljdiskussion av de olika frågorna. Jag hoppas att svar på frågorna kan utläsas ur den information jag lämnar nedan:

Komvux är och har varit en egen skolform vid sidan av skolformerna grundskolan och gymnasieskolan. Komvux har däremot ej haft egen läroplan utan använt grundskolans och gymnasieskolans läroplaner i tillämpliga delar.

Skolformen komvux skall betjäna helt andra målgrupper än grundskolan och gymnasieskolan. Eleverna inom komvux utgör en mycket heterogen grupp vad gäller ålder, förkunskaper, studievana och målinriktning.

Komvuxutredningen fann att det var nödvändigt att ge komvux en egen läroplan. I utredningens förslag till läroplan har man utgått från de förutsättningar och behov som vuxna elever har. Riksdagen har därefter fastställt läroplanen för kommunal vuxenutbildning, Lvux 82.

Denna gäller fr o m 1 juli 1982 i sin allmänna del för all kommunal vuxenutbildning och för grundskoleutbildningen dessutom vad gäller tim- och kursplaner. Komvuxutredningen har därefter lagt ett förslag om komplettering av läroplanen med avsnitt som behandlar studie- och yrkesorientering, gymnasieskolkurser och särskilda yrkesinriktade kurser samt grundutbildning för vuxna.

Etappsystemet påbörjades redan genom Lvux 82 och gäller alltså fr o m 1 juli 1982 vad gäller grundskoleetappen. I kompletteringsförslaget föreslås att etappsystemet skall byggas ut, så att det omfattar samtliga allmänna ämnen. Etappindelningen görs utifrån varje ämnes strukturer och karaktär, inte utifrån gymnasieskolans linjesystem. Till skillnad från ungdomsskolan är utbildningen inom komvux uppbyggd av *fristående kurser*. Kurserna skall dock leda fram till bestämda kompetensmål. Det skall också vara möjligt att studera ett antal kurser som sammantagna ger kompetens motsvarande sådan som ges i grundskolan och gymnasieskolan. I många kommuner ger man ett samlat utbud av kurser som leder fram till en sådan kompetens, men även då består utbildningen av fristående ämneskurser. Den studerande avgör själv vilken eller vilka kurser han/hon vill delta i.

I regel ingår i varje kurs bara ett ämne. Det är därför möjligt att bygga upp ett system, som sammanför olika delar av ett ämne till etapper med bestämda kompetensnivåer. Inom försöksverksamheten med etappsystemet sökte man sammanföra innehållet från olika linjer till en etapp. Som exempel kan nämnas att ämnesinnehållet i engelska från linjerna E, H, S, N och T sammanfördes till etapp 3. Däremot fanns ingen särskild kursplan för etapperna. Detta vållade vissa besvär inom försöksverksamheten bl a beträffande betygsättningen.

Utredningen föreslår därför att särskilda kurs- och timplaner skall fastställas för ämnenas etapper. Etappmålen skall därvid ligga på en sådan nivå, att etapp 1 motsvarar kompetens enligt grundskolans högstadium, etapp 2 kompetens enligt ett- och tvååriga studiegångar i gymnasieskolan, etapp 3 treåriga studiegångar i gymnasieskolan och etapp 4 avslutande etapper i vissa omfattande studiegångar i gymnasieskolan inklusive högre specialkurser.

Ett förberedande arbete för att ta fram kursplaner och kommentarmaterial har påbörjats inom SÖ för att de skall finnas tillgängliga inför läsåret 83/84, om riksdagen följer propositionens förslag om kompletteringar av Lvux 82. Det verkar troligt att riksdagen

gen gör detta, då remissinstanserna genomgående ställt sig positiva till förslagen och inte något av partierna avgett motioner i frågan.

Det är helt klart att införandet av en särskild läroplan för komvux och genomförandet av denna kräver betydande insatser av samhället i fråga om information, fortbildning m m. I många fall finns det också behov av särskilda resurser för planering av en förändrad undervisning.

I propositionen anges

● att schablon tillägget får användas för planering och information i samband med införandet av den nya läroplanen,

● att medel ur anslaget "Information om läroplan för grundskolan" får användas även för information om läroplan för komvux,

● att kommunerna särskilt skall beakta behovet av utbildnings- och fortbildningsinsatser vid fördelningen av fortbildningsanslaget,

● att SÖ och länskolnämnderna skall ta initiativ för att stödja och samordna verksamheten.

Min personliga uppfattning är att dessa åtgärder, även om de beaktas positivt av berörda myndigheter, ej är tillräckliga för att möta alla problem som alltid finns vid genomförandet av en ny läroplan. För att överbrygga sådana problem borde riksdagen besluta om en särskild genomföranderesurs. Lärarnas riksförbund avser att uppvakta regeringen i denna fråga.

Avgångsbetygen

Utredningens förslag till utformning av avgångsbetyg i komvux har sin bakgrund i följande:

Vuxna som är 25 år och har fyra års arbetslivserfarenhet har *allmän behörighet* för högskoleutbildning. För många utbildningar inom högskolan krävs dock *särskild behörighet* i form av betyg i ett eller flera ämnen. Det är en uppgift för komvux att ge ämneskurser, så att vuxna kan skaffa sig sådan behörighet.

För andra vuxna gäller att de måste dokumentera sin allmänna behörighet med ett avgångsbetyg. Ett avgångsbetyg är ett dokument över en utbildning innehållande ett antal olika ämnen eller kurser. Det finns dessutom vuxna som i och för sig uppfyller kraven på allmän behörighet på grund av ålder och yrkeserfarenhet men som vill ha ett avgångsbetyg för att bli bedömda i kvotgrupp 1 eller 2 vid ansökan till högskoleutbildning. Till kvotgrupp hänförs behöriga sökande som har gått igenom en treårig linje eller de tre första årskur-

serna av den fyraåriga tekniska linjen i gymnasieskolan samt *behöriga sökande som har betyg från motsvarande svenska utbildning*. Till kvotgrupp 2 hänförs bl a behöriga sökande som har gått igenom tvåårig linje i gymnasieskolan samt *andra behöriga sökande som har betyg från motsvarande svenska utbildning*.

Detta innebär att till kvotgrupp 2 hänförs sökande med så vitt skilda utbildningar som t ex tvåårig verkstadsteknisk linje och tvåårig social linje. En sökande från verkstadstekniska linjen har förutom svenska och ett tillvalsämne sin huvudsakliga utbildning inom verkstadsteknik, medan en sökande från social linje har sin huvudsakliga utbildning inom teoretiska ämnen. För sökande inom kvotgrupp 1 gäller att spännvidden i kunskaper svarar mot vad som nås inom så skilda ämnen och ämnesinnehåll som finns inom t ex humanistisk linje och teknisk linje.

De särskilda avgångsbetyg som komvuxutredningen föreslår skall alltså svara mot kriteriet *betyg från motsvarande svenska utbildning*. De bör också vara anpassade till de vuxnas förutsättningar, krav och behov. UHÄ har bedömt att de föreslagna avgångsbetygen väl svarar mot avgångsbetyg från tvåårig och treårig linje i gymnasieskolan. Den totala utbildningsvolymen 1 100–1 400 undervisningstimmar för avgångsbetyg 2 respektive 1 500–1 700 undervisningstimmar för avgångsbetyg 3 ligger något över det antal undervisningstimmar som vuxna inom komvux i dag läser för ett avgångsbetyg från linje.

Avgångsbetygen är sammansatta av dels betyg i *de obligatoriska ämnena* svenska, engelska, matematik och samhällskunskap, dels av betyg i *vissa karaktärsämnen* utifrån inriktningen ekonomisk, humanistisk-samhällsvetenskaplig, naturvetenskaplig eller teknisk sektor. Vidare finns en sektor som utgår från yrkesinriktade ämnen. Dessutom skall avgångsbetyget innehålla betyg från *fritt valda ämnen*. Eftersom utbildningsvolymen för de obligatoriska ämnena och karaktärsämnena endast omfattar ca 70 % av den totala volymen, ges den studerande möjlighet att inom den fria sektorn studera sådana ämnen som han/hon är särskilt intresserad av. Den studerande kan även påbörja en viss yrkesutbildning. Inom den fria sektorn kan man också läsa sådana ämnen eller etapper som krävs för särskild behörighet.

Här nedan ges exempel på hur ett par avgångsbetyg kan se ut. (2) betyder etapp 2, (3) etapp 3, 80 t betyder 80 undervisningstimmar. Angivna timtal kan komma att ändras något, då kurs- och timplanerna fastställs.

Avgångsbetyg

Exempel 1: H/S-sektor

Obligatoriska ämnen

sv	(2)	120 t
eng	(2)	105 t
ma	(2)	100 t
sh	(2)	80 t
		405 t

Karaktärsämnen

hi	(2+3)	75 t
re	(2)	35 t
socialk	(2)	70 t
psyk	(2)	50 t
ty	(2)	75 t
		305 t

Fria ämnen

naturk	(2+3)	120 t
ty	(3)	105 t
fra	(2)	75 t
maskinskr o kontorsk		105 t
		405 t

Exempel 2: Na-sektor

Obligatoriska ämnen

sv	(2)	120 t
eng	(2)	105 t
ma	(2)	100 t
sh	(2)	80 t
		405 t

Karaktärsämnen

ma	(3)	115 t
fy	(2+3)	140 t
ke	(2)	80 t
bi	(2)	105 t
		440 t

Fria ämnen

hi	(2)	40 t
re	(2)	35 t
eng	(3)	70 t
ADB grundkurs statistik		70 t
		60 t
		275 t

Timtalet måste höjas

Beträffande omfattningen av etapperna liksom högsta deltagarantal delar jag den uppfattning som kommer fram i inläggen. Delningstalet för kurs borde skrivas ned till högst 30 och ämnenas (etappernas) timtal borde skrivas upp med minst 20 %. Krav av liknande slag har LR tidigare fört fram, och LR kommer att driva dem även i fortsättningen.

En viss begränsad ökning kan man kanske påräkna för vissa etapper, när timtalen för dessa fastställs.

Som de flesta känner till införde riksdagen för några år sedan ett *timtak* för den kommunala vuxenutbildningen. Detta timtak sänktes kraftigt till läsåret 82/83. Reduceringen drabbade de teoretiska kurserna värst. Den har gett svåra återverkningar både vad beträffar vuxnas möjligheter att studera och på lärarnas arbetsmarknad inom komvux. Den kan vidare medföra en stagnation av utvecklingsarbetet inom komvux. Detta är i stor utsträckning beroende av skollädares fantasi och förmåga att utveckla nya utbildningar utifrån de behov som bl a en stagnerande arbetsmarknad medför. Sådana utbildningar ligger till stor del inom det yrkesinriktade området. Om effekten av utvecklingsarbetet blir att stora grupper vuxna med intresse för teoretisk utbildning utesätts från denna och att fast anställda lärare får sägas upp, är det inte konstigt att många av de mest kreativa skollädaarna föredrar att söka sig bort från komvux eller tappar intresset för utvecklingsarbetet.

Den viktigaste reformen för komvux är att timtaket snarast höjs även för den teoretiska utbildningen och att det så småningom tas bort. Då kan också de förslag som komvuxutredningen lagt fram ge möjligheter att utveckla komvux.

NILS WALLMARK